

ВПЛИВ СТАНДАРТІВ БАЗЕЛЬ III НА БАНКІВСЬКІ СИСТЕМИ НОВИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню впливу стандартів Базель III на банківські системи нових країн-членів ЄС з огляду на особливості формування та функціонування цих банківських систем. Доведено, що нові стандарти вплинуть на характер банківських поглинань, обсяги кредитування, якісний склад ліквідних активів та довгострокових пасивів.*

Ключові слова: Базель III, достатність капіталу, якість капіталу, ліквідність, антициклічний буфер.

***Аннотация.** В статье рассмотрено влияние стандартов Базель III на банковские системы новых стран-членов ЕС, учитывая особенности формирования и функционирования этих банковских систем. Доказано, что новые стандарты повлияют на характер банковских поглощений, объемы кредитования, качественный состав ликвидных активов и долгосрочных пассивов.*

Ключевые слова: Базель III, достаточность капитала, качество капитала, ликвидность, антициклический буфер.

***Annotation.** In article influence of standards Basel III on bank systems of new EU Member States is reviewed, considering features of formation and functioning of these bank systems. It is proved that new standards will affect manners of bank merging, lending volumes, qualitative structure of liquid actives and long-term passives.*

Key words: Basel III, adequacy of capital, capital quality, liquidity, the anticyclic buffer.

У вересні 2010 р. Базельський комітет з банківського нагляду прийняв так званий стандарт Базель III, що був розроблений як відповідь на виклики глобальної фінансової кризи та призначений підвищити стійкість банківських систем. Інтерпретацією стандарту Базель III в межах ЄС є четверта Директива про достатність капіталу (ДДК IV), перша версія якого була видана влітку 2011 р [1]. Однак, деякі експерти схильні вважати, що новий стандарт Базель III несе в собі загрозу для банків ЄС, особливо тих, які працюють в нових країнах-членах ЄС (країни ЄС-10: Болгарія, Чехія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина) [2; 3]. Так, наприклад, Базель III ставить під значну загрозу практику фінансування зарубіжних філіалів материнськими банками, що широко застосовується в країнах ЄС-10. Таким чином, завчасне запровадження Базел III в цьому регіоні може призвести до сповільнення зростання темпів кредитування і, як наслідок, призупинення відновлення банківського сектору.

В цілому негативний вплив Базель III на банківські системи країн ЄС-10 полягає в двох причинах. По-перше, при розробці Базелю III не приділялось належної уваги специфіці фінансових ринків, що розвиваються (домінування короткострокових фінансових контрактів, невеликий об'єм ринків капіталу, асиметрія інформації, що породжують кредитні цикли з високою амплітудою коливання). По-друге, країни ЄС-10 слабо інтегровані в єдиний ринок капіталу та фінансових послуг ЄС, що знайшло відображення в інтеграції фінансових зв'язків в межах міжнаціональних банківських груп — так званих внутрішніх капітальних ринках. Крім того, той факт, що поміж всіх фінансових ринків найменше інтегрований саме банківський, справляє свій вплив на рівень конкуренції та концентрації в банківських системах регіону [4]. З цих причин поточна модель банківської діяльності в регіоні може зазнати тиску з боку суворих макро та мікропруденційних вимог Базел III як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Коротко розглянемо основні вимоги Базел III. Щодо достатності капіталу встановлюються наступні нормативи. Коефіцієнт достатності основного капіталу першого рівня підвищений з 2% до 4,5% (вступить в силу протягом 2013-2015 рр.). Банки зобов'язані сформувані спеціальний буферний резервний капітал в розмірі 2,5% від активів (2016-2019 рр.). Якщо норматив не виконується, то накладаються обмеження на розподіл прибутку. Мінімальне граничне значення достатності капіталу першого рівня підняте з 4% до 6%-8% (2013-2015 рр.). Встановлені вищі капітальні вимоги до специфічних видів діяльності: торгівля деривативами, сек'юритизація тощо. Рівень лівериджу встановлю-

ється на рівні 3%. До системно важливих інституцій застосовуються жорсткіші вимоги [5]. Вимоги до якості капіталу. Гібридний капітал та капітал третього рівня будуть поступово ліквідовані, інструменти капіталу другого рівня стануть збалансованими (поступово, починаючи з 2013 р.). Перевищення нормативу володіння міноритарними пакетами акцій дочірньої інституції буде вираховане з консолідованого спільного капіталу. Відстрочені податкові активи мають бути відраховані. Якщо вони походять від збитків, то повністю, якщо походять від часової різниці — то на суму, що перевищує 10% загального капіталу (2014-2018 рр.). Ліквідність. Коефіцієнт короткострокової ліквідності призначений для забезпечення достатнього для виживання рівня ліквідності, протягом місяця за умови розвитку ситуації за кризовим сценарієм (2015 р.). Коефіцієнт чистого стабільного фінансування призначений для підвищення еластичності на довгострокову перспективу за допомогою створення додаткових стимулів для банків фінансувати свою діяльність з більш стабільних джерел на постійній структурній основі (2018 р.). Макропруденційні вимоги — запроваджується антициклічний буфер капіталу в межах 0% - 2,5% від звичайного власного капіталу чи іншого капіталу, що буде спроможний повністю покрити збитки (запроваджується з врахуванням національних факторів) [5].

Варто мати на увазі, що Базельський комітет вирішив поступово запроваджувати даний пакет реформ, для того, щоб банківський сектор зміг адаптуватись до жорсткіших вимог шляхом підтримки виваженої норми прибутку та нарощування капіталу не забуваючи про підтримку економіки [6]. Перехідний період буде тривалим, так коефіцієнт чистого стабільного фінансування буде запроваджений не раніше 2018 р., а спостерігати за цим показником вже можна з цього року. В той час реалізація Базел III в рамках ЄС буде запроваджена шляхом введення Єврокомісією згаданих норм в практику європейського нагляду з подальшим переглядом регулятивного законодавства. Таким чином ДДК IV буде скоріше не директивою, а постановою, що прямо і безпосередньо є обов'язковою для виконання наглядовими органами, хоча й в рамках ДДК залишається свобода тлумачення і впровадження регуляторних норм національними органами.

Тепер проаналізуємо вплив нових регуляторних вимог на банківські системи країн ЄС-10. Однією з головних задач Базельського комітету було підвищення якості банківського капіталу, який в подальшому буде мірою достатності нормативного капіталу. Відповідно до нових стандартів “високоякісний” капітал — в основному звичайні акції та нерозподілений прибуток — бере на себе провідну роль у визначенні коефіцієнтів достатності капіталу. Таким чином відкидається “широка” концепція капіталу, яка, окрім капіталу другого рівня, включала в себе різні складові, які не мали можливості покрити збитки (наприклад, гібридний капітал). Навіть звичайні акції матимуть певну кількість обмежень та застережень, що особливо стосується міноритарних пакетів акцій в дочірніх інституціях, які будуть враховуватися в консолідованому капіталі на рівні групи в обмеженій кількості. Ця норма була введена з огляду на те, що міноритарна участь в дочірніх інституціях не може бути швидко передана материнській компанії для покриття збитків.

Виключення нетрадиційних видів капіталу (гібридний капітал, відстрочений податок на прибуток) з капіталу першого рівня незначною мірою впливає на банківські системи країн ЄС-10. Однак виключення міноритарних пакетів акцій може бути значною проблемою. До вступу в ЄС значна частина країн-реципієнтів або сама обмежувала можливість купівлі 100% акцій в результаті приватизації, або інвестори самі не мали бажання придбати об'єкт у повну власність.

Хоча нові регулятивні вимоги і не призведуть до значного дефіциту капіталу на покриття ймовірних збитків, вони можуть змінити характер банківських поглинань в регіоні. В майбутньому ці нововведення мотивуватимуть стратегічних інвесторів до придбання 100% пакету акцій, або до купівлі міноритарного пакету акцій, що залишилися в дочірніх інституціях, в повному обсязі. Це буде обмежувати ліквідність на місцевих ринках капіталу, де ці пакети акцій можуть бути у вільному обігу і, таким чином, може спричинити протиріччя з приймаючою країною, якій може бути вигідний обіг міноритарних пакетів та/або не вигідна 100% приватизація місцевих банків іноземними інституціями.

Хорошою ідеєю є підвищення коефіцієнту достатності капіталу на базі вузької концепції капіталу, однак такий підхід справить негативний вплив перш за все на муніципальні банки, оскільки частина капіталу буде “дискваліфікована”, а накопичення капіталу за рахунок прибутків навряд чи буде значним [3].

Високі показники достатності капіталу в країнах ЄС-10, як показують деякі дослідження, не є незвичайними, зважаючи на те, що материнські банки регулярно рекапіталізують свої дочірні відділення, іноді навіть з підтримкою їхньої місцевої влади [7].

Зміни в зважуванні ризиків для окремих класів активів може вплинути на кредитування. В зв'язку з вимогами Базел III покриття торгових книг та ризиків контрагентів буде дорожчим. Банків-

ські системи країн ЄС-10 не зустрінуть серйозних викликів на цьому шляху, однак можуть зрости капітальні витрати таких інструментів як акредитиви та умовні кредитні лінії [7].

Стосовно проблем з ліквідністю Базель III пропонує два захисні механізми: буфери капіталу та стандарти ліквідності. В той час, як вимоги до короткострокової ліквідності є звичайними для більшості регуляторних режимів, визначення довгострокової ліквідності базується на низці складних припущень (наприклад, коефіцієнти перерахунку активів за різними класами в залежності від їх ризикованості) і отримав несхвальну оцінку від багатьох операторів банківського сектору країн ЄС-10.

Банки в Центральній та Східній Європі традиційно відчувають нестачу фінансування, на що вказує залежність від іноземного фінансування, яка проявляється в динаміці співвідношення кредитів до депозитів [8]. Звісно, тут мають місце і виключення, особливо це стосується Чехії та Словаччини, які використовують більш виважене регулювання та досконалі практики базованого на депозитах фінансування банків. В інших країнах брак коштів як правило покривався з джерел материнського банку та оптових ринків, такі як ринки синдигованих кредитів та єврооблігацій. Таким чином Базель III бере на себе зменшення внутрішньобанківських ризиків.

Базель III буде досить жорстким стосовно тих ліквідних активів, які дозволені сучасними національними стандартами нагляду. Так, Базель III може виключити з короткострокових ліквідних активів всі, окрім тих, що є безризиковими відповідно до нових правил (державні цінні папери та готівка). До високоліквідних активів можуть відноситись цінні папери, що мають рейтинг вище "AA-". Однак, оскільки корпоративні облігації в більшості країн ЄС-10 мають низький рейтинг, їх можуть виключити з переліку високоліквідних активів. Проблематичним для банків буде забезпечення довгострокової ліквідності. Об'єм довгострокових цінних паперів в загальній масі зобов'язань є дуже обмеженим (наприклад в Польщі частка акцій складає 1,6% [9]). Частка термінових депозитів також низька. Таким чином обмеженою є можливість банків розгорнути довгострокове фінансування. Крім того, в Національному банку Польщі висловили припущення, що банки намагаючись відповідати новим стандартам, шукатимуть можливості конвертувати довгострокові позики в короткострокові, що знизить стабільність фінансування реального сектору [10].

Позитивним ефектом Базель III можна вважати стимули банків привести у відповідність іпотечний портфель довгостроковому фінансуванню (наприклад покриті цінні папери). Вони можуть частково замінити пряме фінансування материнського банку. Однак для цього, можливо, знадобиться покращити ринкові умови.

Таким чином, Базель III, та його європейська імплементація ДДК IV є важливим досягненням на шляху зниження вразливості як окремих інститутів, так і фінансової системи в цілому. Однак, незважаючи на значну свободу дій на національному рівні, дані стандарти варто застосовувати поступово і обережно. Особливо це стосується так званих країн ЄС-10, зважаючи на особливості їх розвитку та низький рівень інтеграції до єдиного фінансового ринку ЄС. Тут позитивний ефект залежить не стільки від чіткого дотримання вимог, скільки від пошуків шляхів безболісного для реального сектору дотримання цих вимог. В даному контексті корисним може виявитись досвід швейцарського фонду Christofferson Robb & Company, що допомагає європейським банкам скоротити обсяги резервного капіталу [11]. Фонд готовий брати на себе найризикованіші з фінансових активів, укладаючи з банками угоди двосторонньої синтетичної сек'юритизації. Після виведення токсичних активів ризику банків знизяться, що дозволить їм зекономити на покритті можливих збитків.

Список використаних джерел

1. Capital Requirements Directive IV [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/financial-services/european-financial-regulation-updates/april-16-2012.jhtml>
2. Moody's считає "Базель III" опасним для банков Европы [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://allbanks.kz/news/view/Moodys-schitaet-Bazel-III-opasnim-dlya-bankov-Evropi>
3. Geršl A., Seidler J. Credit Growth and Countercyclical Capital Buffers: Empirical Evidence from Central and Eastern European Countries / Adam Geršl, Jakub Seidler. - Prague, 2012. - p. 23
4. Chirleșan D., Iluș B. Challenges Of The Banking Integration Process In The Case Of The New Eu Member States / Dan Chirleșan, Bogdan Iluș // Acta Universitatis Danubius. - Iași, 2011. - № 2. - p. 110-122
5. Базель III — новые стандарты капитала и ликвидности [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.worldbiz.ru/analytics/detail.php?ID=1505>
6. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>
7. Lehmann A. Basel III and regional financial integration in emerging Europe / Alexander Lehmann,

Micol Levi, Peter Tabak. - EBRD Working Paper. - 2011. - № 132. - p. 28

8. Deuber G., Sikimic J. CEE Banking Sector Report 2011 /Gunter Deuber, Jovan Sikimic // Raiffeisen Centrobank AG. - Vienna, 2011. - P. 23

9. Financial Stability Report / National Bank of Poland. - Warsaw, 2010.

10. Position of the National Bank of Poland on the Commission Services Staff Working Document 'Possible further changes to the capital requirements directive' [Электронный ресурс]. - режим доступа: http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultationslibrary?l=/financial_services/requirements_directive_1/public_authorities/pl_nb_enpdf/_EN_1.0_&a=d.

11. Банки переведут рисковые активы в управляющие фонды для сокращения резервирования по «Базелю III» [Электронный ресурс]. - режим доступа: <http://allbanks.kz/news/view/Banki-perevedut-riskovie-aktivi-v-upravlyayushchie-fondi-dlya-sokrashcheniya-rezervirovaniya-po-Bazelyu-III>